

Eigersund Meieri

Meieriutsalg

I siste halvdel av 1800-tallet økte byens [befolkning](#) svært raskt. Samtidig gjorde [jernbanen](#) og utvikling av [vegnettet](#) det enklere for bøndene å ha kontakt med sine kunder i byen. Flere og flere byfolk måtte kjøpe det de trengte, og matvarehandelen tok seg opp. Om lørdagen samlet bøndene seg på [Torget](#) og tilbød sine varer. Bakerier og slaktebutikker ble etablert.

Det sto imidlertid dårlig til med melkesalget. Folk kunne ha fast avtale med bønder som leverte surmelk på døra en gang i uka. Fra gårdene nærmest byen var det mulig å få kjøpt fersk melk, men muligheten for oppbevaring var dårlig. Rundt 1870 hadde Mikal Slettebø startet melketransport til byen onsdag og lørdag, og leverte ved dørene. Slik distribusjon var tungvint, og mange, deriblant Lise Reiestad som bodde i [Nyeveien 2](#), ergret seg over den dårlige melkeforsyningen. For å bedre situasjonen gjorde hun avtale med Mikal Slettebø om å selge for ham og startet således byens første melkebutikk fra kjøkkenet i huset sitt.

Lise Reiestads utsalg ble fort en suksess, og snart startet både etablerte kjøpmenn og enkelte privatpersoner egne utsalg basert på faste leveranser fra gårdene utenfor byen. Etter hvert fikk de konkurranse av bønder på Jæren som begynte å sende melk med toget. Både på Nærbø og Varhaug var det meieri, og disse hadde stor suksess med å levere melk og melkeprodukter både til Eigersund og Stavanger.

Meieriet i Johan Feyers gate

Meieriet i Johan Feyers gate 9. Foto: Ukjent/Dalane Folkemuseum.

I Dalane var det likevel stor skepsis til ideene om samvirke som meieriene bygde på. Først i 1893 lyktes det å få satt ned en meierikomite bestående av tre gårdbrukere, en kjøpmann og en baker. Komiteen gjorde jobben sin. Den fikk kjøpt tomt av [T.H. Puntervold](#) og engasjerte meierimester Grude som planlegger. 18. mars 1895 kunne så Eigersund Meieri åpne meieridrift og -utsalg i eget nytt bygg i [Johan Feyers gate](#) 9. I bygning og utstyr var det da investert 13 786 kr.

79 bønder med til sammen 285 kyr sto bak det første anlegget. Flere kom til etter hvert, og melkemengden som ble levert steg sterkt. Planer om utvidelse dukket opp allerede i 1896, og nye planer ble diskutert – og forkastet – i årene som fulgte.

Meieriet i Elvegaten

Eigersund Meieri i Elvegaten. 1932. Foto: Ukjent/Dalane Folkemuseum.

Først på årsmøtet i 1927 ble det fart i planene om å bygge et nytt meieri. En tomtekomite på tre personer ble valgt, og denne anbefalte allerede tre måneder senere at eiendommen [Elvegaten](#) 19 ble kjøpt inn til formålet. Generalforsamlingen godkjente forslaget, og på årsmøtet i 1928 ble det besluttet å bygge nytt meieri og ysteri på tomta.

Nybygget sto ferdig året etter. Det var tegnet av arkitekt Krogseth fra Bergen og hovedentreprenør var Hans Berentsen & Tønnesen fra Eigersund. Bygget hadde kjeller, tre etasjer og loft, og det var ikke spart på noe for å kunne framstille førsteklasses produkter. Meieripipa raget 26 meter over bakken og ble et landemerke i byen. Meieriet hadde nå 185 andelseiere med til sammen 900 kyr. Det var i praksis alle bøndene i Eigersunds landsogn.

Opp gjennom årene ble anlegget modernisert flere ganger, men økende melkeleveranser utover i 1950-åra gjorde at behovet for utvidelse ble stadig mer påtrengende. I 1956, da det gamle [slakthuset](#) på nabotomta var blitt nedlagt, vedtok styret å kjøpe dette og utvide meieranlegget. På tomta ble det bygd et nytt bygg i vinkel med det gamle. Nybygget hadde en grunnflate på 570 kvm og var i to etasjer. I første etasje var det mottak og avdeling for videre håndtering av melka, avdeling for smørproduksjon, kjølerom og laboratorium, mens det i andre etasje var ysteri og lager for fersk ost. I det gamle bygget var det ostelager, fryseboksanlegg, butikk og kontor. Nybygget, tegnet av arkitekt E. W. E. Fonahn i Kristiansand, ble påbegynt i 1959 og ble tatt i bruk i mars 1961. Fra 20. september samme år ble det for øvrig slutt på alt spannsalg av melk – heretter var det flasker som gjaldt inntil pappemballasjen gradvis overtok utover i 1970-åra.

Strukturendringer i landbruket og næringsmiddelindustrien gjorde at produksjonen ved Eigersund meieri gradvis ble avvirket utover i 1990-åra. Til slutt var det kun distribusjon av ferdigtappet melk som foregikk fram til sommeren 1997.

Eigersund kommune kjøpte anlegget i 1997. Den gamle delen ble solgt til en privat utbygger som innredet leiligheter i bygningene mens bygget fra 1961 ble revet og erstattet av et bo- og servicesenter.

I dag ¹⁾ står fortsatt deler av den gamle meieripipa fra 1929 igjen som et minne om en forgangen tid. Den øverste delen av pipa ble revet i 2002. Resten av den var i dårlig forfatning, og i 2006 ønsket eieren å rive den. Etter massiv protest fra byens innbyggere, som bl.a. holdt en stor "pipekonsert" 1. mai 2006, valgte han imidlertid å restaurere den og la den stå.

Produksjonen

I oppstartsåret 1895 ble det levert 232 000 kg melk til meieriet. Fem år etter hadde nye leverandører kommet til, og melkemengden var mer enn fordoblet til 497 000 kg. Året etter at anlegget i Elvegaten ble tatt i bruk var melkeleveransen på rundt 1 500 000 kg. I 1974, det siste driftsåret før sammenslutningen med Bjerkreim meieri, tok Eigersund meieri i mot 6 876 000 liter melk fra 142 leverandører. Etter sammenslutningen ble Eigersund meieris anlegg et rent melkesalgsmeieri.

Organisatoriske forhold

Fra 1968 overtok Eigersund meieri melkesalget i leverandørområdene til Helleland meieri og Heskestad meieri og økte melkesalget med ca 60 %.

Eigersund meieri var en selvstendig enhet fra stiftelsen fram til det ble slått sammen med Bjerkreim meieri i 1975 til Eigersund-Bjerkreim Meieri. Senere ble dette en del av Rogalandsmeieriet som igjen ble en del av Tine-konsernet i 2002. ²⁾

¹⁾

2013

²⁾

Kilder: Harald Hamre: Eigersund byhistorie, B2, s. 57 f., 286 f, 516; I. Mehus: Eigersund Meieri 1895 – 1930 – Et tilbakeblikk; Jon Bergsåker: Rogaland meieribruks historie II – særtrykk: Eigersund meieri; Dalane Tidende 20.09.1968, 20.07.1987, 17.09.1997; Muntlig overlevering: Svein Aadne Ingvaldsen.

 Eigersund byhistoriske leksikon
<https://www.dalanefolkemuseum.no/leksikon/>
 PDF produsert 23.08.2019 03:05.
 Artikkelen kan brukes fritt mot kreditering.

Produsert med støtte fra:
 Dalane Folkemuseum
 Museumsveien 20, 4373 Eigersund
<https://dalanefolkemuseum.no>